

МОВЫ РЫСЫ НЕПАЎТОРНЫЯ

Мова мастацкіх твораў

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ ГУЧАННЯ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ НА МАТЭРЫЯЛЕ ДРУГАСНЫХ АД'ЕКТЫЎНЫХ НАЙМЕННЯЎ

Гукавыя (аўдыльныя) найменні ў кожнай мове складаюць значны па колькасці пласт лексікі. Акрамя прамых абазначэнняў розных тыпаў і відаў гучання, у мове выкарыстоўваюцца другасныя намінацыі, якія дазваляюць больш тонка і дэталёва паглыбіцца ў галасавыя тоны, абертаны і рэзанансы. Пад другаснымі разумеюцца лексіка-семантычныя варыянты (ЛСВ), утвораныя ў пераважнай большасці на базе зыходнага значэння слова, якое пэўным чынам трансфармуецца. Пры гэтым выкарыстоўваецца гукавое афармленне (фанетычнае аблічча) наяўнай лексічнай адзінкі. Менавіта ў другасных намінацыях выяўляецца непасрэдная сувязь голасу чалавека і гукаў расліннага ды жывёльнага свету, гукаў нежывой прыроды. Па гэтай прычыне другасныя гукавыя найменні носяць сінкрэтычны і сінестэзічны характар, і гучанне ўспрымаецца праз самыя розныя перадатчыкі (прасторы, тэмпера-насць, кансістэнцыю, густаторнасць, багавасць, люмінальнасць, тэмпературу, м'ягкасць, матэрыялы, рэчывы, эмоцыі і пачуцці чалавека).

Для ўтварэння другасных аўдыльных намінацый часцей за ўсё выкарыстоўваюцца лексічныя прасторавыя адзінкі. Прасторавыя адносіны, як адзначаюць аўтары “Тэорыі функцыянальнай граматыкі”, уласцівы ўсякай матэрыі, гэта адзін з тыпаў базавых адносін, якія ўспрымаюцца чалавекам і атрымліваюць выражэнне ў мове [2, с. 6]. Параметрычнасць, звязаная са зрокавым успрыманням і візуальным мысленнем, вызначаецца колькаснымі фізічнымі адзінкамі і фізіка-геаметрычнымі ўласцівасцямі аб'ектаў навакольнага свету і зводзіцца да такіх вымяральных каў, як велічыня, глыбіня, адлегласць, вышыня, шырыня, плошча, форма, аб'ём і інш. Памер – неад'емная характарыстыка любога аб'екта, якая ўспрымаецца не ізалявана, а ў спалучэнні з іншымі параметрамі і ўласцівасцямі. Магчыма, таму многія параметрычныя найменні выкарыстоўваюцца для абазначэння самых разнастайных якасцей голасу і гучання ўвогуле.

Назіраецца арыентацыя прасторавых каардынат на парадак і арганізацыю гукаў. Іх акус-

тычная энергія ў гэтым выпадку суадносіцца не з органамі слыху, а з органамі зроку. Шкала такога роду зрокава-слыхавых метафар уключае ад'ектывы, у якіх функцыянальнае падабенства верху і нізу пераносіцца на якасці высокіх і нізкіх гукаў. Гукавыя вобразы часта звязаны з асаблівасцямі формы прадмета, яго памеру. Гукі асэнсоўваюцца як прадметы прасторы з той ці іншай працягласцю (па вышыні, таўшчыні, даўжыні, шырыні, глыбіні і інш.) і выяўляюцца ў структурах параметрычных прыметнікаў *нізкі, высокі, тонкі, тоўсты, доўгі, кароткі, глыбокі, шырскі* з наступнымі гукавымі характарыстыкамі.

Нізкія гукі (ціхія, роўныя, манатонныя, слабыя, аднастайныя, сціплыя): *З гасціёўні чуўся нізкі голас дзядзькі Івана* (В. Чаропка). “*Алё. Хілінскі ад твайго імя званіў?*” – *прагучаў нізкі голас* (У. Караткевіч). “*Вам, напэўна, цікава, чаму я захацела з вамі сустрэцца?*” – *яе нізкі голас аднавадаў камплекцыі, але быў надзіва прыемным* (А. Бязлепкіна).

Высокія гукі (гучныя, тонкія, рэзкія, пісклявыя): *Нечы высокі голас гагокае ў пералеску* (М. Нікановіч). *У пуцявой будцы ляпнулі дзверы, і малады высокі голас закрычаў* (І. Шамякін).

Тонкія гукі (працяжныя, нягучныя, высокія): “*Вярніся і зайдзі ў рэстаран*”, – *загадаў тонкі голас* (А. Глобус). *Дзіця сумысля закрычала высокім сваім тонкім голасам* (К. Чорны).

Тоўстыя гукі (нізкія, густыя): *Чуўся тоўсты голас Броніка Літавава* (В. Адамчык). *Бабуля робіць тоўсты мядзведжы голас: “Я ў лесе, я ў цёмным, прыйду к табе вячэраць”* (Я. Брыль).

Доўгія гукі (працяжныя, цягучыя, пявучыя): *Ён пачуў доўгі, працяглы гук Баляслава* (К. Чорны).

Кароткія гукі (хуткія, адрывістыя): *З грудзей вырваўся нейкі сінаты і кароткі гук* (А. Бароўскі). *І ў цішыні пачуўся меладычны кароткі гук, нібы нехта крануў струну* (У. Караткевіч).

Глыбокія гукі (глыбінныя, якія выходзяць з глыбіні): “*А вось узгрэюць цябе, Герардзе*”, – *нечакана прагучаў за спіной мяккі глыбокі голас*

(У. Караткевіч). *І ў яе быў някепскі глыбокі голас* (П. Севярынец).

Шырокія гукі (гучныя, гулкія, раскацістыя): “*Ведаеш што, жонка*”, – *пачуўся раптам грубы і шырокі голас за сцяной, у суседняй кватэры* (К. Чорны).

Другасныя аўдыльныя значэнні могуць утварацца ад першасных ЛСВ густаторных (“смакавых”) прыметнікаў, якія выражаюць галоўныя смакавыя адчуванні (салодкае, горкае, смачнае). У такіх другасных ЛСВ часцей за ўсё змяшчаецца не апісанне аб’ектыўнай гукавой структуры, а ўказанне на ўнутраны стан чалавека, яго адчуванні, выкліканыя тымі ці іншымі слоўнымі формамі: *Смачны смех і рогат дзятвы шчасліва дабаўлялі жывога “шыбеніка” да хаты* (Б. Сачанка). *Лёшка рад, ён дамогся свайго і, змяніўшы лісліва-салодкі голас на грубы, гукае ў наш бок* (В. Быкаў). *Васіль увесь час успамінаў горкія словы пагарды, кінутыя гордай красуняй* (У. Случанскі). *Адразу ўспомніліся горкія словы Леановіча* (У. Караткевіч). *Але не суцяшаў яго я, а мовіў горкія словы* (В. Чаропка).

Тактыльныя вобразы гучання голасу могуць утварацца ад першасных значэнняў кансістэнтных прыметнікаў, якія ўказваюць на гушчыню (рухомасць), ступень шчыльнасці, цвёрдасці, крэпасці вязкіх вадкасцей і паўцвёрдых рэчываў. У гэтую групу ўключаюцца ад’ектывы *густы* (негусты), *жыдзенькі*, *рэдзенькі*, *мяккі*, *цвёрды*, *моцны*, *шорсткі*, *шурпаты*, *грубы* (*грубаваты*). *Чуўся недзе блізка хрыпла-густы і нізкі голас* (К. Чорны). “*Віктар, ну й пашанцавала мне сёння!*” – *данёцца з калідора густы мужчынскі бас* (А. Якімовіч). *Негусты голас яго, што нярэдка пераходзіў у фальцэт, быў надзіва моцны* (І. Мележ). *Вось чуецца, як жидзенькі тэнар наперадзе зацягвае напеў* (К. Акула). *Запывала меў зусім прыемны рэдзенькі тэнар* (К. Акула). *Самы мяккі з прыемным тэмбрам голас* (М. Гарэцкі). *Чуў яе мяккі і пшчотны голас* (А. Бароўскі). *І зусім не стасавалася да гэтай мажной паставы па-жаночаму мяккі голас* (В. Чаропка). *Цвёрды голас падтрымаў яе* (К. Травень). *Ягоны павольны цвёрды бас добра чулі ўсе прысутныя* (К. Акула). *Моцны голас запоўніў саборную праспектору* (А. Глобус). *Шорсткі, як жвір, голас. Мы пачулі голас – цягучы, грамафонны* (А. Гара). *Ад старшынскага стала чуваць жаласны і пагардліва-цягучы голас Пацяроба* (М. Зарэцкі). “*Як се называеш?*” – *спытаў шорсткі голас* (К. Акула). *Голас у дзядзькі шурпаты* (К. Чорны). “*Дзіку-ун!*” – *пазваў грубы голас* (К. Акула). *Дзіцячы грубаваты голас загаварыў ціха* (К. Чорны).

Даволі распаўсюджаны тактыльна-гукавыя метафары, у якіх гук атаясамліваецца з тэмпературнымі якасцямі і ўласцівасцямі, заснаванымі

на адчуваннях дакранання, дотыку да чаго-небудзь. Метафарызацыі падвяргаюцца “тэмпературныя” прыметнікі *гарачы*, *цёплы*, *халодны*: *Нам было вельмі прыемна слухаць гарачыя словы прамоўцаў* (Я. Малецкі). *І гарачыя словы...* (М. Багдановіч). “*Вячэру сабрала. Можна прынесці?*” – *прапанаваў цёплы голас* (А. Глобус). *Усхвалявана загула ў самай глыбіні душы і мозга цёплы голас Радаслававай жонкі Ніны* (Л. Дайнека). *Але словы былі жорсткія і голас халодны, што асенні вецер* (І. Шамякін).

Вагавыя (кінестэтычныя, гравітацыйныя) па першасным значэнні прыметнікі ў сваёй другаснай функцыі абазначаюць дзве разнавіднасці гукаў:

а) цяжкія, грувасткія, пазбаўленыя лёгкасці гукі, якія адмоўна ўспрымаюцца (як правіла, такія гукі ўтвараюцца не чалавекам): *Па лесе ішоў цяжкі тупат ад якога ўздрыгвала зямля* (Я. Маўр). *Цяжкі жалезны гул паўзе па абшары* (В. Быкаў). *І доўга адыходзіў гулкі, цяжкі тупат, змаўкаў, гаснуў над халодным ветрам* (К. Тарасаў). *Вырваўся незразумелы цяжкі гук, зусім не падобны на звычайны клёкат* (В. Праўдзін). *Неўзабав тупаўся... важкі тупат каровіных капітоў на падворку* (В. Быкаў);

б) лёгкія, ясныя, павярхоўныя гукі: *Хлопцы нечакана пачулі лёгкі гук* (А. Якімовіч). *Раптам пачуўся лёгкі свят.* *Фоцый з замілаваннем слухаў лёгкі рып пяра на пергаменце* (К. Тарасаў).

У мэтавую гукавую зону могуць адрасавацца люмінальныя ў сваіх першасных значэннях ад’ектывы. Працэсу метафарызацыі падвяргаюцца найменні светлых, ясных, яркіх, празрыстых і цьмяных люксонамаў. Ясная, яркая асветленасць і само святло выклікаюць радасныя, чыстыя, высокія пачуцці, якія ў пэўнай ступені адлюстроўваюць падобныя гукі: *Вакула пачуў у хоры чысты, светлы голас маладой дзяўчыны* (В. Іпатава). *Наталля Раманская мае прыгожы, пранікнёна светлы голас* (У. Клімовіч). “*Чаму не прыйшоў Пархвер?*” – *спытаў той жа самы ясны голас* (У. Караткевіч). *У яе празрысты і сонечны голас* (В. Лукша). *Ад цьмяных, не зусім выразных гукаў часцей за ўсё ствараецца непрыемнае, сумнае ўражанне: У яе памаладзелай істоце загаварыў цьмяны, прыглушаны голас* (М. Зарэцкі). *І толькі аднастайны цьмяны пошум далятаў аднекуль здалёк... Цьмяны пошум заціх, дзверы адчыніліся, і перад вачыма паўстала гаспадыня кватэры* (В. Мудроў).

Вытокі некаторых гукавых метафар – “болевыя” найменні, утвораныя ад дзеясловаў *рэзаць*, *калоць*, *вастрыць*: *Уладарны тон, рэзкі голас і бліскучы зрок прымушалі змаўкаць перад ім* (Я. Германовіч). “*Кліч іх сюды!*” – *данёцца з залы прарэзлівы жаночы голас* (А. Якімовіч). *Сухі,*

калючы голас урадніка. **Востры**, як брытва, голас (К. Акула).

Сярод метафар, якія характарызуюць гучанне, значную групу складаюць адэктывы са значэннем металаў, матэрыялаў, рэчываў (*металічны, залаты, сярэбраны, стальны, жалезны, чыгунны, медны*). Характар арыентацыі другасных ЛСВ прыметнікаў абумоўлены першаснымі значэннямі, у структуры якіх ёсць тыя ці іншыя квалітатыўныя семы. Як правіла, у такіх метафарах утрымліваецца ўказанне не толькі на тып голасу і гучання, але і на характарыстыку ўладальніка такога голасу.

У сэнсавай структуры прыметніка *металічны (металёвы)* фіксуецца ўзуальны ЛСВ 'які нагадвае гукі ўдару аб метал': "Увага", – строга сказаў **металічны** голас (Л. Дайнека). **Металічны** голас пры стрыманай усмешыце вітае Алесья (К. Акула). Начальнік з **металёвымі** гукамі ў голасе (У. Кавалёў).

Другасны ЛСВ полісеманта *залаты* ўказвае на выдатную вартасць голасу, яго высокую якасць: Кніга "Залаты голас Беларусі Ілья Курган".

Сярэбраны голас параўноўваецца з нягучным, высокага тону званам вырабаў з серабра (да прыкладу, званам званочка, брагготкі): А голас дзяўчыны – звонкі, **сярэбраны** (В. Каваль). У адказ прамурлыкаў **сярэбраны** голас (В. Іпатава).

У прыметніку *стальны* даецца не так дэскрыптыўная адзнака голасу і тыпу гучання, як адзнака характару ўладальніка "сталёвага" голасу, яго стойкасць, непахіснасць, упэўненасць: Гул **стальны**, як мора, неўгамонны, цішню расколе на Дзвіне (М. Калачынскі). Ты ж ацэнаныя характарыстыкі і ў структуры прыметніка *жалезны* 'непахісны, без адхлэння і адступленняў' (**жалезны** стрыманы голас).

Прыметнік *медзяны (медны)* указвае на гучны, рэзкі тып гучання, які нагадвае гук ад удару па медзі: **Медзяныя** гукі то жаласліва-накорліва, то пагрозна-прызыўна клічуць... (З. Бядуля). **Медны** голас тэлефона прыхапіў іх знянацку (В. Казько).

Стэрэатыпы слыхавой перцэпцыі могуць быць звязаны з узроставымі асаблівасцямі. Увага, як правіла, акцэнтуюцца на маладым, старым і дзіцячым узросце: **Малады** дзявочы голас паклікаў мяне (В. Іпатава). З-за агароджы адклікнуўся **малады** голас (К. Тарасаў). Пачуўся **маладжавы** голас (А. Кудласевіч). **Немалады** жаночы голас падаўся мне знаёмым (С. Квяткоўскі). "Хто з табою, баярыч?" – не сунімаўся **старэчы** голас (Л. Дайнека). "Што такое?" – спытаў **старэчы** голас (У. Караткевіч). Але тут ён пазнаў сонны **дзіцячы** голас і супакоіўся (В. Быкаў). **Непасрэдны дзіцячы** голас выказваў сваё здзіўленне (А. Бароўскі).

Аўдыльныя вобразы часам выкарыстоўваюць сэнсавы патэнцыял прыметнікаў са значэннем пэўных рухаў і спосабаў перамяшчэння ў прастору (*перарывісты, адрывісты, надрывісты, таропкі, роўны*): "Ільвяня!" – пачуў я **перарывісты** голас Дубатоўка (У. Караткевіч). Пачуўся нечы **адрывісты** голас (В. Быкаў). У яе быў **надрывісты** голас (А. Крэйдзіч). Галасы чуваць **таропкія** (А. Савіцкі). Чуваць здаля **роўны** голас задаволеннага сабой і, пэўна, не галоднага ўжо чалавека (В. Быкаў).

Многія аўдыльныя метафары адлюстроўваюць унутраны стан чалавека, яго настрой, рысы характару, яго думкі і перажыванні. Прыметнікі пачуццёвага ўспрымання схільныя да метафарызацыі па прычыне іх надзвычайнай семантычнай мабільнасці, якая дазваляе лёгка прыстасоўвацца да назоўнікаў рознай семантыкі і дапускаць мноства разнастайных зрухаў у сваім значэнні [1, с. 163 - 164]. Даволі вялікая палітра такіх метафар укрэсліваецца дзвюма процілеглымі межамі.

1. **Станоўчая**, дзе адлюстроўваецца аптымістычны, бадзёры, радасны настрой чалавека, яго чупаць, дабрыня, прыветлівасць: Чуваць быў і я і **вясёлы** голас Асташонка (К. Чорны). Доўся з трубка **бадзёры** голас (В. Чаропка). Пачуўся з кустоў **радасны** голас (К. Чорны). *Вось саб на службе твой голас пачулі – / Ціхі, разумны, прыветлівы, чулы* (П. Панчанка). "Вы ж мае родненькія", – даносіцца зводдаль **ласкавы** голас (В. Быкаў). Ён адчуў на твары халодны ручнік і пачуў **пяшчотны** голас сябравай маці (Г. Далідовіч). *Нейкі мілагучны і любасны* голас дзяўчыны (В. Быкаў).

2. **Адмоўная**, дзе канцэнтруюцца ЛСВ змрочнасці, незадаволенасці, цяжкасці, безжыццёвасці, з'едлівасці, здзеклівасці, жорсткасці, свірэпасці: Пачуўся **незадаволены** голас Юзіка (Я. Колас). Пачуўся з змроку **грубы**, як стук абуха, голас (К. Чорны). Раздаецца **свірэпы** голас камандзіра (М. Гарэцкі). Сярод дзікіх, **раз'юшаных** галасоў вылучаўся здаровы тэнар Поля (М. Гамолка). А праз імгненне Кацярына пачула **з'едлівы** голас (А. Якімовіч). І тут у думкі зноў умешваецца нейкі чужы **здзеклівы** голас (В. Быкаў). Дзядзька Марцін спыніў Юзіка таксама **сярдзітым** вокрыкам (Я. Колас). З нацятай цішыні пачуўся раптам **грозны** голас старшыні (В. Вітка). "Трымайцеся, пацукі!" – даляцеў да нас ягоны **страшны** голас (У. Караткевіч). Пачуўся **няветлівы** голас з печы (А. Адамовіч). *Марыя, успомніўшы гэты насмешлівы* голас, міжволі здрыганулася (Т. Бондар). І раптам аднекуль з вышыні, з балюстрада, пачуўся **безжыццёвы** голас. У яго быў **жорсткі** го-

лас з нейкім лёгкім трымценнем ад хвалявання (У. Караткевіч).

Паміж гэтымі дзвюма аўдыльнымі зонамі размяркоўваюцца шматлікія гукавыя ЛСВ са значэннем дакорлівасці, задуменнасці, трывожнасці, узрушанасці, усхваляванасці, нецярплівасці, настойлівасці, жаласлівасці, супакойлівасці, паслужлівасці, інтэлігентнасці: Аксенін **дакорлівы** голас дрыжэў ноткай крыўды (К. Акула). Чуўся недзе недалёка **задумены** голас (К. Чорны). Чаму ў яго **трывожны** голас, у Карнея? (І. Шамякін). Пачуўся **ўзрушаны** голас камандуючага (С. Давідовіч). Данёсся да Івана Пятровіча **ўсхваляваны** голас Зіны (А. Якімовіч). Гукнуў з берага **нецярплівы** голас (К. Чорны). “Дзе каска?” – нечакана гучыць у цішы яго **строгі** голас (В. Быкаў). Голас у Петруся **настойлівы, упэўнены** (А. Бароўскі). Голас **жаласны** звiніць (А. Якімовіч). Слухала яго **супакойлівы** голас (І. Мележ). Малады **інтэлігентны** голас (У. Караткевіч). “Яснавяльможны пане” – адклікнуўся **ўслужлівы** голас (З. Бядуля).

Такія метафары пэўным чынам уплываюць на чалавека, маюць вялікую дзейсную сілу. Менавіта гэтым тлумачыцца ўзнікненне вядомага выразу, што словам можна параніць чалавека і можна яго вылечыць. Пра моцную магiчную сілу слова вядзецца размова і ў чатырохрадковым вершы “Голас” М. Танка:

Голас незнаёмага можа здзiвіць,
Голас друга – на хвiліну спыніць,
Голас любай – сагрэць сонцам летам,
Голас маці – вярнуць з таго свету.

Матчын голас, на думку паэта, можа нават вярнуць з таго свету. Вядома, гэта метафара. Але калі дзiця ў небяспецы, магi зробіць усё магчымае, каб яго выратаваць. Яго голас можа прымусяць жыць і змагацца, калі страчваецца сэнс жыцця і душа пачынае стыць.

Лiрычны герой А. Разанава ўздываецца над будзённасцю, звычайнасцю і аднастайнасцю, падае свой голас, які, працiнаючы нябёсы і галасы мёртвых вёсак і мёртвых зор, заклiкае людзей абудзiцца ад абыякавасці:

Не спіце...
Працiнае нябёсы твой голас...
Галасы мёртвых зор...
галасы мёртвых вёсак...
і крываваых адбiткаў нашых –
сярод голасу галасы,
аб’яўляйце,
тлумачце,
даводзьце
з таго боку зямной раўнавагі,
як губляецца раўнавага!..

У многіх выпадках гучанне голасу носіць сінкрэтычны характар і выяўляе разнастайныя аспекты шырокай аўдыльнай гамы. Як правiла, у кантэксце прыводзяцца сiнанiмiчныя прыметнікі той самай сэнсавай скіраванасці (станоўчай ці адмоўнай). Параўнаем: Голас **мяккі, дужа далікатны і мiлагучны** жаночы голас (В. Быкаў). Голас у яе быў **малады, свежы, сакавіты** (Я. Колас). “Дайце сказаць”, – уламіўся **дужы, рашучы** Хонеў голас (І. Мележ). Па ўсіх пераходах раскаціўся **дзiкі, страшны на сiле** голас, якога палохаліся ў бiтвах ворагі (У. Караткевіч). Голас у яго быў **нейкі сухі, траскучы** (А. Якімовіч). І раптам ён падаў свой **насмешліва-абыякавы, здэклiвы** голас (У. Караткевіч). Часам прыводзяцца ўдакладненні да характару гучання голасу, заснаваныя на процiпастаўленнях, указаннях адсутнасці пэўных гукавых якасцей, для чаго выкарыстоўваецца злучнік *але*: Голас быў **строгі, але не сярдзiты** (У. І. Міламёдаў). Голас быў **барытанальна-багiсты, крыху надтрэснуты, але таксама яшчэ досыць малады** (У. Караткевіч).

Такім чынам, метафарычная лексіка гучання аб’ядноўваецца ў адзіны саўндшафтны (англ. *sound* ‘гук’) клас, у якім лексічныя адзiнкі, што пакізаюць розныя тыпы гучання, звязаны паміж сабой пэўнымі iерархічнымi адносінамі. Другасныя метафарычныя ЛСВ уключаюцца ў адзіны механiзм семантычнай дэрывацыі, заснаваны на сэнсавых суадносінах сферы-донара і сферы-рэцыпіента. Такія ЛСВ успрымаюцца праз візуальныя, тактыльныя, сэнсарна-смакавыя і іншыя каналы апрацоўкі iнфармацыі і ўтвораны ад параметрычных, густаторных, кансістэнтных, тэмпературных, вагавых, болевых, узроставых прыметнікаў, а таксама прыметнікаў са значэннем металаў, матэрыялаў, рэчываў, пэўных рухаў і спосабаў перамяшчэння ў прасторы. Гукавыя другасныя ЛСВ у пэўнай ступені адлюстроўваюць спосаб мыслення чалавека, яго ўнутраны эмацыянальны стан, паводзіны, учынкi, адносіны да iншых людзей і iнш.

Спіс літаратуры

1. Арутюнова, Н. Д. Языковая метафора : синтаксис и лексика / Н. Д. Арутюнова // Лингвистика и поэтика : сб. ст. / АН СССР, Ин-т рус. яз.; отв. ред. В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1979. – С. 147 – 173.
2. Теория функциональной грамматики : Качественность. Количественность / РАН, Ин-т лингвист. исслед.; отв. ред. А. В. Бондарко [и др.]. – СПб. : Наука, 1996. – 264 с.

Васіль СТАРЫЧОНАК,
доктар фiлалагiчных навук.

Аўтар ахвяруе ганарар на развiццё часопiса.